

## PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/61250>

Please be advised that this information was generated on 2021-09-23 and may be subject to change.

1 of 1 DOCUMENT

Vrij Nederland

January 31, 2004

## Verkapte autobiografie; Zuid-Amerikaans proza Vargas Llosa over Gauguin

**BYLINE:** STEENMEIJER, M.

**SECTION:** REPUBLIEK DER LETTEREN

**LENGTH:** 975 words

Vargas Llosa gaat in zijn nieuwe roman aan de haal met Paul Gauguins leven.

Het paradijs om de hoek is Vargas Llosa's eerste roman met Europese hoofdpersonen: de radicale Franse socialiste en feministe Flora Tristan en haar kleinzoon, de schilder Paul Gauguin. Het onderwerp is daarentegen bekend terrein: beiden worden gedreven door de dogmatische overtuiging dat het paradijs op aarde mogelijk is, een idee dat ook al als een rode draad door romans als *Gesprek in de kathedraal* en *De oorlog van het einde van de wereld* liep.

Vertrouwd zijn ook de operette-achtige toestanden waarvan Flora Tristan getuige is nadat ze in Peru is gearriveerd, het geboorteland van haar vader. Daar hoopt ze, weggevlucht uit haar gruwelijke huwelijk, het vaderlijk erfdeel te kunnen incasseren bij haar schatrijke oom. Daarmee zou ze voorgoed uit de financiële zorgen zijn. Haar oom piekert er echter niet over om haar als erfgename te erkennen, omdat haar ouders niet voor de wet waren getrouwd.

Maar de ene illusie - een comfortabel leven als dame van stand - is nog niet stukgeslagen of de eigenzinnige vrouw laat zich het hoofd op hol brengen door een nieuwe droom: ze besluit haar leven in dienst te stellen van twee politieke idealen, een menswaardig bestaan voor de arbeiders en gelijke rechten voor de vrouw. Dat besluit kwam natuurlijk niet uit de lucht vallen. Zo had ze tijdens haar huwelijk aan den lijve ondervonden hoe de verhoudingen tussen man en vrouwen lagen, terwijl ze als gezelschapsdame van een Engels echtpaar op

vernederende wijze had ondervonden dat de gegoede klasse het gewone volk niet als mensen beschouwt maar als inwisselbare instrumenten.

Tristans roemruchte politieke carrière speelt zich af in de voetsporen van het saint-simonisme en andere utopische bewegingen die in de eerste helft van de negentiende eeuw het nodige tumult veroorzaakten in Frankrijk. Dat ze zich niet bij een van deze bewegingen wil aansluiten maar haar eigen ideeën ontwikkelt en in woord en daad gaat verkondigen, heeft te maken met haar puritanisme, haar pragmatisme, haar afkeer van geweld en haar compromisloze karakter. Maar hoe bewonderenswaardig haar eigenzinnige politieke idealisme en haar strijdbaarheid ook zijn, ze offert er wel haar priveleven voor op. Toegewijde discipelen zijn belangrijker voor haar dan haar eigen kinderen, een gelukkige liefdesrelatie geeft ze op voor de Goede Zaak.

Voor Paul Gauguin, wiens levensverhaal met dat van Flora Tristan wordt afgewisseld, is het aanvankelijk veel moeilijker om sympathie op te brengen. Ook hij wordt gegrepen door een ideaal: Gauguin wil de primitieve, 'natuurlijke' ziel die uit de moderne beschaving zou zijn verdwenen, weer terugbrengen in de kunst. Voor dat ideaal - dat teruggrijpt naar de romantiek en vooruitloopt op het surrealisme - moet de omgeving van de schilder een hoge prijs betalen. Zo laat hij zijn vrouw en kinderen aan hun lot over, terwijl hij zich op zijn nieuwe verblijfplaatsen - Panama, Martinique, Tahiti en de Marquises Eilanden, waar de bevolking nog niet verpest zou zijn door de beschaving - een slag in de rondte neukt zonder zich ook maar iets aan te trekken van de verwaarloosde geslachtsziekte waarmee hij rondloopt (en die hem tenslotte het leven zou kosten).

Dat de weerzin tegen deze egocentrische kunstenaar in de loop van de roman toch afneemt, is te danken aan de deernis die zijn levensverhaal hoe langer hoe meer kleurt. Met zijn zieke lichaam, zijn door twijfel verscheurde geest en zijn ondanks alle tegenspoed onbreekbare geloof in de kunst is Gauguin uiteindelijk niet zozeer een weerzinwekkende als wel een tragische figuur, een indruk die onuitwisbaar wordt na de lange, aangrijpende

sterfscene waarmee de roman besluit.

Je hoeft niet veel te weten van Flora Tristan en Paul Gauguin om te vermoeden dat Vargas Llosa zich nogal wat vrijheden heeft veroorloofd bij het schrijven van deze twee 'vies romances'. Zou Flora Tristan in werkelijkheid ook een lesbische relatie hebben gehad? En zou Gauguin het echt hebben gedaan met een van de androgyne inboorlingen op Tahiti, zoals de roman uitgebreid beschrijft? Het zijn verhaalelementen die waarschijnlijk meer met Vargas Llosa's verbeelding te maken hebben dan met het levensverhaal van de twee mensen over wie hij schrijft.

In andere passages kan hier geen twijfel over bestaan. Zo heet Flora's Peruaanse advocaat Mariano Llosa Benavides en wordt haar boek over haar Peruaanse ervaringen in Arequipa in het openbaar verbrand, net als zo'n anderhalve eeuw later met Vargas Llosa's debuutroman *De stad en de honden* in Lima zou gebeuren. Er zijn nog veel meer voorbeelden: de traumatische kennismaking van Flora's dochter Aline met haar vader (Llosa overkwam precies hetzelfde), Flora's tumultueuze politieke tournee door Zuid-Frankrijk, die veel weg heeft van Llosa's verkiezingstournee eind jaren tachtig...

Je zou nog een stapje verder kunnen gaan en *Het paradijs* om de hoek kunnen lezen als een verkapte autobiografie. Want het is natuurlijk geen toeval dat de diepste drijfveer van Flora Tristan en Paul Gauguin precies dezelfde is als die van Vargas Llosa: het compromisloze streven naar vrijheid. Evenmin toevallig is het dat de twee terreinen waarop Tristan en Gauguin actief waren - de politiek en de kunst -tevens de twee demonen van de Peruaanse schrijver zijn.

In het geval van Vargas Llosa hebben deze twee passies nooit de kans gekregen om zijn hele bestaan te domineren. De intense betrokkenheid van zijn verteller bij de grondige zelfanalyses van Flora Tristan en Paul Gauguin doet echter wel vermoeden dat de schrijver nog niet af is van zijn demonen. Ze moeten nog altijd rondwaren in zijn ziel. Maar door diep in de huid van Tristan en Gauguin te kruipen, heeft hij ze volgens de homeopathische methode voorlopig weer onder controle gekregen.?

**LOAD-DATE:** April 15, 2004

**LANGUAGE:** DUTCH;NEDERLANDS